

ГЛАС ЦРНОГОРЦА

НЕДЈЕЉНИ ЛИСТ ЗА ПОЛИТИКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

БРОЈ 26.

НА ПЕТИЊУ, У ПОНЕДЈЕЉНИК 7. ЈУЛИЈА (19. СРБИЈА) 1875.

ГОДИНА III. (V.)

„ГЛАС ЦРНОГОРЦА“ излази један пут недељом. Стаје за ЦРНУ ГОРУ и АУСТРО-УГАРСКУ год. 6; по год. 3; четврт год. 1. 50. и. За СРБИЈУ год. 7; по г. 3. 50.; четврт 1. 75. и. За све друге земље год. 8. По год. 4.; четврт год. 2. За остале плаћа се за ред 5 новчана. Предлата и све наруџбе имају се администрацији, а доноси уредништву на Петње.

Двадесети лист излази на по табак. Читатељи имају за то напредно листове.

ИЗ ХЕРЦЕГОВИНЕ.

О буну херцеговачкој, послје онога, што смо у прошлом листу јавили, стагле су нам нове вјести.

Од стране Турака почињена су многа насиља и појединачна убиства над Хришћанима, од којих се покрет војачки. Но било је и знацих сукоба међу Хришћанима и Турцима.

Код Невесиња био је такав сукоб, у којем су Турци поражени и сузбијени били. Устаници појекли су 12 Турака и узела им 50 коња са тајном.

Три дана доцније био је опет близу Невесиња жестоки сукоб. Послије крвавога боја, Турци су побјегаи оставивши неколико мртвих и много рањених. Рањен је и Селим-ага-Форто, који је, што смо у прошлом листу јавили, убио Јола Гуделу у Невесињу.

Турци су из овога јако раздражени. Дијеле међу собом прах и оружје, у чему их и саме власти пошљу. Према оме и уставност Хришћана силно расте. Можемо дакле слободно очекивати сваки дан вјести о новим и све већим бојевима.

Из досадашњих вјести види се, да устанак херцеговачки добила све већи значај. Хоће ли напредовати, не може се још са извјесношћу казати. Буда ли ваљаних догађаја, извјештавањем наше читавце напредним листовима.

За даље се још уздржавамо од оцјењивања овога устанка и његова доживљаја, јер још није изишао из граница свога првог покрета и ушао у оне, у којима би нестало изгледа за стишање.

„СРБИЈА И ЦРНА ГОРА“.

(Продужање).

Поцјепава властела српска сурва државу српску. Поцјепавањем пак мисли су великаши одржати старјешинство над једним или другим властелом, или загосподарити над једном или другом провинцијом раскопавање државе. Искли су уједињени и за кратко вријеме владали као њски или краљини подчињених им провинцијама. Али чим је државна зграда сурвана и тим жиди дјелити пропадану су редом. Међутим Балшића држава животрила је дуго с том разликом што се обим њеног територијума јако сузавио. Црнојевини који су наставили господарство над Балшића државом нијесу били у стању одржати своју власт над државом својих предходника, већ су се изицали из граница зетских, а прицили се стјеновањем архоната доњеских. Постепено пошљиве њихово показује нам постепено опадња силе за одбрану. И кад су били принуђени наставити се на Петње и одгизити се у Мистке, показује нам пошљиве гласне укључања старе државе у њихови остацина.

У мјесто старог вида државног поста у архоната горње Зете који обих државе под господарством црних старјешина. Међутим управа сију средњовјековних држава била је духовенског карактера под свјетским насловом. Нова српска држава, Црна Гора, постале свјетска држава, али под заједном духовних старјешина. Искли пак поставио тијелом је скључан са останком старо државе српске, то јест она је свјетовна зрачак који је заостао од старе државе и који је свјетљав у праву роства народа нашега. Господар Црне Горе под њеном влада, у Бару сачување за толико стољећа слободу народа који се окућало око њих да из њихових уста чује молитву заповјести, правду, савјете и казну, рат и мир. Заста над чојик разишци, казко је стави

било и народа и господара његових мора се дивити чуду како остане и како се одржаше у страховитој борби којој ријетко има пријера у историји. Турци су нављивали небројено пута на Црну Гору, али она оста ваља за себе, јуначки одби нападача са свога огњишта ваља на врху нагрњена и смиротна поред све неједнакости у сили. Но осим силе они су покрштањили и лужавост да је принуде признати турску власт над собом. Турска употребљавала ништа, пријеваре, она је нудила да само Црна Гора дадне по један грош с куће на кућу султанији за науче па да им неће дирати у њихове народне обичаје и вјеру, али Црногорци су све то одбијали и никад се нијесу подали турским обећањима, нити даровима и још мање митама.

Насио пак редом у кратко својому владу свију владика редом. Али највећу славу даје знаменитог владике Дамилу, који је одао сваку могућност турског митрага у унутрашњости државе, који је велике битке над њима одржао и Црној Гори поставио тежељ, за могућност опстанка и грјања у борби против страшног непријатеља.

Свјетски коловрат такође је почео потпоизгати опстанак Црне Горе. Руски царски, побућени идејом словенске једнокрадности и идејом о словенском питању узели су под заштити Црну Гору и сваког дана су сво воћу пахњу на њу обрњали.

(Продужање се).

ЛАНДВЕР У БОКИ КОТОРСКОЈ.

Задарски „Земљак“ орган владик, пише у своје бр. 55. ово о ландверу:

„Бокешки родољуби знаду да нема начина како би се они опростили закона, који је за сву царевину издан и којему се сви остали поданици подвргавају. Они знаду да се ландвер мора увести и у Боки которској.“ „Бокешка увијаност, коју неће с правота пута окренути није наговарење, а још мање познатих бокешких непријатеља, та ће увијаност разабрати, колико би горке пошљиве Бока искусила, кад би се домобранство силом увести могло, док од мирног ријешања тога питања, којим би посљедње оружје из руку бокешких непријатеља истргнуто било, само се Бока највећим благодућем налити може.“ Напошљеду „Земљак“ и несумњан, да би Бока могла одбити ландвер.

По овоме изгледа, као да је влада одлучила овога пута извести у Боки закон о ландверу, на ња и силом. Види се дакле, да нијесу без основа били у посљедње вријеме гласови о увођењу ландвера у Боки которској.

„Земљак“ у његовој чланку каже, да би се при увођењу ландвера могло узети у обзир бокешке околности, са свјетом оним пошљивама, које се духу закона неби противиле и границе закона неби прелазиле, „са оним пошљивама, по прилици, што их је Бока од г. 1869-1870 до сада тражила“.

О таквом условном увођењу ландвера у Боки и бекли „Веритет“, орган војнички, доноси један чланак, који и својим погледом на опште стање Далмације заслужује нашу пажњу, за то га овђе саопштавамо:

„Неда се тајити, да је по Аустрију од велике знаменитости посјед примора ради упљива, који услед тога она добила на земље за њим лежеће; с тога је тим више чудновато, што се од времена Марковићих није ништа учинило за подизање народне образованости, за уређење цеста и лука и за материјално благостање народа; шта више тој се покривају нијесу дали нити чиновници, који би познати одношаје и језик земље. А ипак се неда тајити, да народ далматински управо у својим њихим слојевима сакрива много већу вриједност, него ли се то обичаје дошпатали, сав њиме славјански народ, који стинује низ обалу,

храбар и од младости вјешт у оружју, он је жестоког и ратоборног значаја, он сматра крвави бој својим највећим задовољством, а при тој и маде много способности за образовање.

Па успркос томе није се код тих крјекких природних људи, који, како је познато, давају извртено гласно за бродове и војску, учинили ни најмањи покус, да се у њиховим колибницама настани култура, да се уздигну до висине образованости осталих народа Аустрије.

Ко је дакле други крјак, ако не влада, устанку Бокеза, који се опрјеше несприправљеној сили, који их хтједоше уврстити у њен невознати и непријатни завод домобранства?

Према је у своје вријеме француска влада према својим силама настојала поправити оно, што су сакривили Далмацији Мачани, то ипак небјажу та настојања достатна, а особито по том настали одношаји нијесу били подобни, да ослабе или чак уклоне пошљиве тристогодишњег запљивања; жељезном досљедности све до наших дана није се Далматинцима пружала згода да уче властитим називањем познавати благотворне пошљиве културе.

Крај таквих околности било би лудо неунишати свих оних потешкоћа, којим је извртута сада влада, која је почела у задњи час изводити реформе.

Погрјешке, које почињаше разне владе, морају се поправити, неправда почињена на народу мора се надокнадити, земља свјетских морина и хрибних војника мора се уздигнути на једнаку висину са свим осталим земљама Европе. Невојачаре и кажује морају се осумшати, незнани водом сировина дјелови, морају се научити водом, њени плодovitост и број њене народности мора се подићи, од многих људи преко архиваца дунавских планина мора се поући ваљана вријеха цеста, којом ће онда доириати унутрашње сада пусте земље култура и трговина, а с овим благостањем, од Раба до Бошковићеве куле мора промет са ваљаним свијетом помоћу жељезнице помоћи раширити у народу образовање и сходне вомове, јевропску цивилизацију и о спознање државног грађанског положаја и дужности.

На том тежељу мора се опори значај горских синова претворити у податији, уважавајући државне одношаје.

По пошто ће по свој прилици протекти много времена, док се подпуно изведе тај физички процес, то се само по себи разумјева, да се устројством домобранства не може тако друго чекати. Оно се мора одмах провести, али при том се могу увјек довољно уважити мјестни и народни одношаји.

Тако на пр. чини нам се, да та одношаји налажу, да се домобранству даду народне гандале и народно одједа, да се на мјесто заклетве допусти зајерење руком, да се, уважавајући да Бокез сматра највећом срамотом, ако се двоји о његовој војничкој способности, потражи сродство, да се невојраједи то хвале вриједно самоучество, да се ониме напрати постојећем извјаном стању, да се слодне разборите извјане концесије, да се у народу дубоко укљорјењем обичаји и њиховом старости посљедне патријаркалне наваде и традиције у један мах ненастоје искорјенити.

Све то даво би се из цијепо извести, а да се тиме не нанесе уштрб бићу заводу.

Ми се неби ни мало снбљавали, кад би се закон о домобранству промјенио за Далмацију у том смислу, шта више ми би могли само одобрити таков природни поступак.

Ту предбјежну потребу можда ће довољно илустрирати, ако само споменемо сљедњи чин так пониклих горских синова. Кад је највеће цар путовао Далмацијом, било је изложено, да станиши инаду доћи пред монарха без оружја. Успркос

томе дођоше они оборуци, али домаћ пред цара, положише оружје смирено пред његово лице. Већ тај час сам дошао је, да из њега човек учи, како треба поступати с таким народом. Ми прво томе немојмо изјавити како желимо, него влада да се чини, да се такови посве нешкодљиви обичаји нису придржати, допустити да се они придрже, те поглавнио нека употреби све силе, да ступи у живот закон, да се тако учини конач досадашњи стању у Далмацији, а остала Аустрија да буде с миром гледала на уређење. одишња свих дјелова наше заједничке државе.

ДОПИСИ.

ХЕРЦЕГ-НОВИ, 2. Јула. — Има неко доба да се разлике по разлици листовима гласови о заведену добојарства у Боки. Јесу ли истинити или су тек нека нагађања, то овђе није познато. Ако пак висока влада стално намерава завести добојарство у Боки, то би се имало овдје изнети на врлине својштини народу, како би овај нико времена да се међусобно, договори и своје потребе и жеље изјави коме треба. Наши књи: договорна најбоља. А да и висока влада, ако мисли искрено, што не сумњам, то би имало колико прије објавити народу своју намеру, те позвати народ на путем састанка изабраних својих бокешких опћина, изјави своје боле. Тим прије што се говорила да ће за бокешко добојарство изећи особити неки устав, у којем ће се узети у обзир положај Боке, начин живљења, народни обичаји и остале неспорне потребе бокешке. Сад не знамо како се може добојарство заводити кад поменути устав није састављен, ни та царевински вијећем расправљен; а како би се могао устав и подијелити царевнијеви на претресане, кад нијесу саслушале потребе и жеље бокешког народа, ако и влада мисли у споразумљену народа завести вишеречено добојарство. Ако ли мисли другачије, што држимо да не, онда ствар узимају други вид.

Не желимо давати савете никоме и најмање и влади, али држимо да дужност обратора пажињу кога се тиче, ради лакшег споразумљена и изведених ствари.

Ово је до сад речено по ономе што се чује и говори у опште по Боки, а сад ћемо рећи коју једну мисао нека лица:

Ова кажу: једно је ладније а друго је добојарство. Ово значи обрану покрајине а ово обрану дома, па ко неба свој дом бранио од непријатеља? дакле ко неби пристао у добојарство? На ово други одговарају: добро, кад добојарство значи обрану дома, то ћемо ми добровољно прихвати. Та Бокези су и до сада бранили свој дом, кад је год који непријатељ пријетио нападајем, тад је листом Бока, о свом круку и руку, лебела на границе своје домовине, да одбије душмане своје. Ово је показало и г. 1859 и 1866 да не дамо у старија времена кад је јуначки одбијали и изгонили Турке, Млечане, Ниглезе и Французе.

Добојарство дакле које неће пријети: поворству, трговини, женити, сваки ће Бокез радо прихватити. Напошњедку кад би се и војничка вјежбања измекнула, то неби нико жално предлагући њеколико дана на години, да се вјештини војничкој изучи. Истина да су Бокези вични оружју, али кад би научили и уредно војничко вјежбање, много би им у потреби вала. Дозвамо је да више вриједи уредба и вјештина војничка, него број и јунаштво. Пригорац је од старине јунак у оружју, па је ипак изучио у ово последње вријеме вјештину и ред војнички што му је утврђујемо снагу.

За данас преклињемо, а овет ћемо се у своје вријеме на овај предмет повратити, међу тиме добро би било да се и други бокешки пером ово животно по Боку питање малко прорешта, прије ријешена његова. Да не буде: после боја копљем у трне!

БОЛНИК.

Разболе се болник деветнаестог вјена. Разболе се тешко па му нека ајска. По старости својој живиети би могао да га стигне крвоток, стрепије је много. Лекар му траже с Темзе из Лондона.

Из Париза долази вјештач Невантон; Једна бочи десно од славног рода, Једно га друго, ниско му је „Шкода“ Од срца га ниско не може отети, Кад суфен дан дође мора с' умијети. Лекар га вјештач вјештач оставио, Јер лечења њега себе ослабио. Долаше му савет: — доцкан да их слуша — Докле његово јоште да покуша; Ил са свим да иде тражит' боље кинисе, У Азију тењу ће по нека зине. Кућени његови помоћи би вјешто, Требао их дамо употребит вјешто; А сад укућани не траже му ајска, Да изахне једном сваки једна чека. Он је ниско почитно знао, Нико му ни на чим нема рећи хвала, Мјесто благих рјечи и мјесто понуда, Страховите крвоток стигну му од судла: „Проклет, проклет био, од вјена до вјена, Проклет ти била мати и кол'јева Проклет био и хљеб који тебе рави, Проклет овај светац који тебе брани. Проклет зрак мјесеца који теби граје, Проклет овај вјештач који теби вјаше. Проклет нека буде она капља воде, Која теби ти гаси и низ грљани оде. Кад год јавиш да те ко пожали Смјех од свију страни нека те разгали. Што год руком дориси нека с' у камен створи, Што метнеш у уста нека те прогори. У задруци с' тобом ко је год био Све си му ниско сјај себи зграбио. Хљадна мучка ти си па нас сало, Твог весела радн' ћену си нам кало. Прождер' о си хало и земљу и луце, Фурије су блане змије нека ти суде. Ниско ти на свијету није било свето, На за то нека ти све буде проклето.“ — То је глас последњи ономе тирну, Што измиш'о мучке пушећ на дивану. Што се гордо свијо кад му стигну гласи, Да се читав народ хоће да угаси. Који сврху знаде сваком да пријети, А помисли'о није да ће он пријети.

Љ. П. Ненадовик.

ПИСМА ИЗ ЊЕМАЧКЕ.

Вилхелм — 1870.

(Продужење XII. писма).

Задржавши смо се мало гледајући велико и злије штатује које су подигнуте Гетеу и Гутенбергу. Врло је могуће да је Гутенберг као што Чеси по кад кад доказују, био Словенин, јер је умро у великој сиротињи.

Полне је давно превалило а ми нијесмо још ручали. Тако је кад човек има хитна посла. Улазећи у кола ја рекох немо другару: ће ћемо обједовати? а он ми одговори: ће год хоћете. Ја се нијесам ни мало различило него извек доцнијашу да вози у зоолошку банту. То је истина далеко изван вароши, на повојни путу идући у Бокенхајм, али је мјесто врло пријатно, и руча се на извези између шумних чубуна, при тој је прекрасно друштво око нас, све сами тигрови, хијене, слонове, папагаји, мајмуни, медведи, и све друге животиње из топле Африке и ладног Сибира. То ми је мјесто врло познато. Много сам пута из Хомбурга долазио и ту обједовао. До зоолошке банте возили смо се поред најлепших лепих палата француских владинара. Пред сваком кућом има банта са најлепших цвијећних испуњена. За улазак у овај зјебрињак, који је у цијелој Јеропи због множице различитих дивљих звијерија чуван, плаћа се пола форинте. Ту ми исплатио и одуставио нашега кочијаша, узнемо сваки своју столицу, и гледајући с десна и лијева дивље звијерије у њиховим кавезима, дођемо за постављене остале же је још доста гостију, по највише страница било. Расклопили своје столице, и сједисмо за празан истал према једној камици, која је непрестано жвакла и гледала у нас. Први аустралиски лабунови пловили су по једном иллов језеру недалеко од нас, и из дубине банте по кад кад чула се рика лава. Помисао да се међу оваквим

дивљим животињама живити, много дјестује на оне госте који дођу да овђе обједују. Кажу да сваки човек овђе има а орже јаде него на другом мјесту, многи мисли и белишави који овђе мислију вјештач, кад овђе дођу жедру шта не се тод дивљим. Иако бисмо ни једна звијер у овом славном звијеријаку није тако гледила била као нас двојица. Ја сам с прстима траво у уста макроне, а мој другар без ножа и виљушке немилосрдно чувао је крапа од једнога печеног пилета. Сврото пиле, да је курјаку бачено баци, неби се ништа другачије с њим поступало. „Пријечавате ли ви сада вјешто на нама?“ рекох ја мом другару — „шта?“ упита он глобући пилећу ртечачу. — „Зоолошка банта има упалила на нас. Ми једно данас као наши поштовани сусједи, дивљим звијерија.“ — „Домлои, Париз, читав универзум ниско друго није него једна зјаверина, једна велика зоолошка банта.“ — Одговори он и мало се усљено осјењу. То је прва филозофски рјеч што сам из његових уста чуо, а први осјећ што сам на његови уснови изједо. — „Шта мислите која је најсирејша и најнитокија животиња у томе зјаверинаку?“ — „Човек и једно и друго“, одговори он.

Дале смо ручали хућеи. Ја сам различило о томе с чиме се управо човек разликује од осталих животиња. Мојсије вели с тиме што је победио божје, Египћани с тиме што има бесмртну душу, коју су они први у човеку пронашли. Грк Плато држао је да је једина човек животно двојно без перја, Диоген га исмија, очувао петак и бацио му у школу вичући: Платоне то твога човека; неки филозофи држали су да између све животиње само човек има разум и говор. Многи су држали да се човек од остале животиње разликује само владањем пореза. Дарвин, коме у најновије доба признају да је у томе испитивању најдале доћерао, каже да се човек од остале животиње разликује само нацијем на позн. То је за њега значајна и врло чудновата биљка на тјелу људском. Он је даље казано да је човек постао од мајмуна. Но 28 година прије Дарвина то је исто кнез Виндингрејц пронашао кад је казано да човек почиње човеком бити тек онда кад постане бион. Премади Солжун није никакве разлике налазио између људи и другачијих животиња по овим његовим ријечима: „Рекох у срцу свом за синове људске да ми је Бог показао да виде да су као стока; — јер што бива синовина људским то бива и стоци, једнако им бива; како гине она тако гину и они, и сви имају исти дух; и човек ништа бољи није од стоке, јер је све таштина. — Све иде на једно мјесто; све је од праха и све се враћа у прах.“ — Но поред свих ових јаких доказа, ја ипак по данашњем зредом разликању налази да између људи и животиње има само једна али велика разлика. Та се разлика, коју и свако дијете може пријетити, састоји у томе, што људи посе на себи хаљине а ниједно друго животно не носи их.

Кад смо ручак свршили узнемо наше столице и пожемо шетати по банти. Нијесмо далеко изашли а доћра за нама гологлав колелер вичући: „молим господо, им сге платили ручак али нијесте платили и столице што сте понијели.“ Много ме је ријечи стало док сам га обавијестио и унијерно да су то наше столице; јер овакве исте столице биле су и у њиховој гостионици. Кад смо се опростили те напусти, кречемо даље кроз ову пространу банту те смо походили све редом зјаверове. Прва ниша јазина била је криљу животиња. Његово величанство бијаше отегло све четири ноге а тихо почива. Сажо је кад ово снустија наше столице и сједи прена њему, подигао мало трепавице, и свој држљиви поглед на нас бацио, па опет полагано очи сажовио. Овакве висте њему су врло обичне. Говише људи, жена и дјеце заустављају се сваки дан овђе и гледају га. Ко га неби гледао. Јае је најчистије животно које је игда природа на овој земљи произвела. Али ће га скоро нестати, његов се род сваке године умалњава, људска цивилизација све више и више заузима оне земље у којима он живи. Може бити неће проћи ни три ста година а ни једнога лава на кругу наше земље неће бити. Он не може у сусјеству човека живити.

(Продужење се).